

זמן וזמן			
שנה	חודש	יום	שבת
5750	ינואר	1	יום ראשון
5750	ינואר	2	יום שני
5750	ינואר	3	יום שלישי
5750	ינואר	4	יום רביעי
5750	ינואר	5	יום פריים
5750	ינואר	6	יום שבת
5750	ינואר	7	יום ראשון
5750	ינואר	8	יום שני
5750	ינואר	9	יום שלישי
5750	ינואר	10	יום רביעי
5750	ינואר	11	יום פריים
5750	ינואר	12	יום שבת
5750	ינואר	13	יום ראשון
5750	ינואר	14	יום שני
5750	ינואר	15	יום שלישי
5750	ינואר	16	יום רביעי
5750	ינואר	17	יום פריים
5750	ינואר	18	יום שבת
5750	ינואר	19	יום ראשון
5750	ינואר	20	יום שני
5750	ינואר	21	יום שלישי
5750	ינואר	22	יום רביעי
5750	ינואר	23	יום פריים
5750	ינואר	24	יום שבת
5750	ינואר	25	יום ראשון
5750	ינואר	26	יום שני
5750	ינואר	27	יום שלישי
5750	ינואר	28	יום רביעי
5750	ינואר	29	יום פריים
5750	ינואר	30	יום שבת
5750	ינואר	31	יום ראשון

Judaica Bulletin

Mededelingenblad van de Stichting Judaica Zwolle
Postbus 194, 8000 AD Zwolle
Verschijnt viermaal per jaar

Jaargang 3, Nummer 3 / Tewet 5750 - Januari 1990

Postgiro 259272 - Abonnementsprijs f 12,-

BIJ DE VERNOEMING VAN DE SAMUEL HIRSCHSTRAAT door Jaap Hagedoorn

Tegelijk met de herinwijding van de Zwolse synagoge werd op 20 september jl. ook de straat die naar de synagoge leidt - voorheen Nieuwe Markt geheten - omgedoopt en vernoemd naar Samuel Juda Hirsch, de laatste opperrabbijn van Overijssel. Hirsch overleed na een lang ziekbed te Zwolle op 11 augustus 1941. Op 13 augustus volgde zijn begrafenis. Zoals gebruikelijk is bij een begrafenis van een opperrabbijn, droegen zijn collega's de baar van zijn woonhuis in de Bloemendalstraat naar de synagoge in de Schoutenstraat. Na zeven omgangen rond de bima (verhoging) sprak opperrabbijn S. Dasberg van Groningen de rouwwoorden. Daarna werd de baar vanuit de synagoge door de Zwolse straten vervoerd naar de begraafplaats aan de Kuyterhuislaan. Langs de route had zich een menigte Zwollenaren opgesteld, die de rouwstoet eerbiedig gadesloeg. De politie regelde het verkeer, zodat de stoet ongehinderd kon voortgaan. Hirsch' begrafenis werd zo één van de laatste demonstraties van joods leven in Nederland voor 1945. Niet lang na de dood van Hirsch werden de joodse Nederlanders geïsoleerd, samengedreven en voor het overgrote deel vermoord. Wie was Hirsch?

Fried Hirsch, de zoon van wijlen Opperrabbijn Samuel Juda Hirsch, onthulde het nieuwe straatnaambord, genoemd naar zijn vader.

Samuel Juda Hirsch werd op 22 oktober 1872 geboren te Amsterdam. Hij stamde uit een orthodox-joods milieu en werd door zijn vader, die koopman was, al bij zijn geboorte voorbestemd voor een rabbinale loopbaan. Vanaf zijn negende jaar bezocht hij daarom het Nederlandsch-Israëlietisch Seminarium in de hoofdstad. Dat werd destijds geleid door dr. J.H. Dunner, die door zijn onderwijsprogramma het traditionele jodendom in Nederland een belangrijke impuls gaf. In 1900 behaalde Hirsch de hoogste titel aan het Seminarium, waardoor hij het recht verkreeg de opperrabbinale waardigheid te bekleden.

Na een zeer geslaagde spreekbeurt te Zwolle werd hij dan ook op 30 maart 1902 tot opperrabbin van Overijssel benoemd. In zijn redevoering bij de installatieplechtigheid op 13 juli 1902 zette hij zijn ideeën uiteen. Deze zijn zeer herkenbaar beïnvloed door Dunner. Hirsch pleitte voor het herstel van het traditionele jodendom, dat door assimilatie, materialisme en afwijking van de religieuze geboden bedreigd werd. Tora en traditie dienden de basis en toetssteen van het joodse leven te zijn. Hirsch heeft zijn leven gewijd aan het verwekelijken van zijn idealen. Soms ten koste van zichzelf probeerde hij persoonlijk de geestelijke en materiële nood van zijn medemens te lenigen. Hij beperkte zich daarbij niet tot zijn geloofsgenoten, getuige de vele maatschappelijke functies die hij eveneens bekleedde.

Zoals gezegd verzette Hirsch zich tegen de verworping van het jodendom. Dit uitte zich op verschillende manieren. Zo nam hij als interim-opperrabbin meer dan eens de geestelijke taken in andere provincies waar om te voorkomen dat de joodse gemeenschap daar als een kudde zonder herder zou zijn. In zijn eigen provincie steunde hij het geestelijk leven door de stichting van Torastudie- en onderwijsgenootschappen. Ook was hij in de jaren dertig betrokken bij de hulp aan joodse vluchtelingen uit Duitsland. Hij zag in de verschrikkingen in Duitsland de Goddelijke hand die de mens tot inkeer wilde brengen.

Een van de belangrijkste functies van Hirsch was echter die van voorzitter van de Nederlandse afdeling van Agoedas Jisroel. Deze bond van wetsgetrouwe joden zette zich af tegen zionisme, materialisme en assimilatie. Het was juist in deze functie dat Hirsch bekendheid en aanzien verwierf tot ver over de landsgrenzen. Met name tegen het zionisme streed Hirsch, daarmee afwijkend van de ideeën van zijn leermeester Dunner. Hoewel Hirsch om zijn hulpvaardigheid en grote inzet geliefd was binnen en buiten de Overijsselse joodse gemeenschap, heeft zijn, ietwat gedateerde, vasthouden aan het strikt traditionele jodendom en zijn afwijzing van het zionisme zeker ook een averechtse werking gehad, waardoor sommigen van het jodendom vervreemden.

Een treffende karakterschets wordt gegeven in het gedicht van Nico Herschel van augustus 1941. Deze Zwollenaar was zionist en dus zeker geen medestander van Hirsch.

In memoriam S.J.S. Hirsch

Vanwaar zijn machtig woord weerklonk
staat nu zijn baar.
Wij schreien. Omfloerst is al wat blonk.
De slag was zwaar.

De treur heeft ons het hoofd gebukt
tot starend zwijgen.
't Was onze Meester, die ons werd ontrukkt.
't Treft ons eigen.

Waar was een man, zoo streng en mild,
door plicht vervuld?
Hoe vaak heeft hij het brandend wee gestild
hem nooit verhuld?

Hij was een strijder voor het leven.
Een man der daad?
Nooit was hij moe, om gul te geven
met wijzen raad.

De wees, een vreemde, arm misdeelde
hij was diens broeder.
Nooit was zijn doel fortuin of weelde:
Echt was zijn broeder.

Striemend sloeg hij ons in preeken
en wees den weg,
om God het oordeel af te smeeken
in schuldbesef.

Opperrabbiijn Samuel Juda Hirsch

De Leer van God, aan 't Volk verkond,
hem was het Ideaal.
Hij leerde, waar hij zich bevond
der priesters taal.

'n Tsaddik brachten wij ten grave
in zacht geweest.
Zijn leven was een dure gave.
Als hij was er slechts één.

Het is goed dat ter herinnering aan deze joodse voorman, zij het laat, nu een straat vernoemd is midden in de stad waar hij woonde, leefde en werkte. Een herinnering niet alleen aan hem, maar ook aan de eens grote joodse gemeenschap van Zwolle. En daardoor niet alleen een herinnering, maar ook een waarschuwing.

Literatuur

Jaap Hagedoorn, 'Trouwe herder van Overijssel. Samuel Juda Hirsch (1872-1941), opperrabbijn' in: Fragmenten. Joods leven in Zwolle en omgeving, J. van Gelderen ed. (Zwolle 1985) 17-19.
Het Joodsche Weekblad, 15 augustus 1941, 7.

MEDEDELING BIBLIOTHEEK

Boeken op het gebied van het Jodendom

Mocht u boeken op het gebied van het Jodendom van de hand willen doen, dan houdt de Stichting Judaica Zwolle zich aanbevolen deze (gratis) van u over te nemen. We zijn begonnen aan de vorming van een (bescheiden) bibliotheek op dit gebied. Het is de bedoeling dat deze bibliotheek te zijner tijd het cursuswerk kan gaan ondersteunen. Op onze oproep in een vorig nummer kregen we (met dank daarvoor) van de heer R.A.D. Wieringa:

Sjeroeth Ha'am, Dienst aan het volk, Opstellen over de taak en de geschiedenis van de Haganah, Verzameld door Jaap Soetendorp, z.j., 24 pag., Nederlands.

The Hebrew Book, An historical survey, R. Posner, I. Ta-Shema (Ed.), Keter Publishing House Jerusalem Ltd., Jeruzalem, 1975, 225 pag., geïllustreerd, Engels.

Theodor Herzl's Zionistische Schriften, Heruitgegeven door L. Kellner, Judischer Verlag, Berlijn/Charlottenburg, z.j., Deel 1, 312 pag., Deel 2, 312 pag., Duits.

Deze en andere boeken kunnen door cursisten, abonnee's of andere ingeschrevenen van de Stichting Judaica worden geleend voor f 1,- per week.

ABONNEMENTEN JUDAICA-BULLETIN

Wie niet deelneemt aan een van de cursussen van de Stichting Judaica, maar toch geïnformeerd wil worden over activiteiten op het gebied van het Jodendom, welke georganiseerd worden in en rond Zwolle, kan zich abonneren op het Judaica-Bulletin door per jaar f 12,- over te maken op postgiro 259272 t.n.v. Stichting Judaica Zwolle te Zwolle.

JUDAICA-AGENDA ZWOLLE EN OMGEVING - NAJAAR 1989
Samenstelling: Stichting Judaica Zwolle

za 06/01 Sjabbat Wajigasj (Gen. 44:18-47:27)

 zo 07/01 Vastendag 10 Tewet

ma 08/01 Cursus Hebreeuws 1, 9e avond

di 09/01 Vrij Leerhuis Genesis, 7e avond

wo 10/01 * Werkgroep Kerk en Israël Zwolle. De heer M. Arab en mevr. R. Mendel over 'Bidden op verhoogde toon'. Gebeden gesproken en gezongen, afgewisseld door verhalen en korte teksten. Plaats: De Hoeksteen, Waallaan-hoek-Scheldelaan. Tijd: 19.45 uur.

do 11/01 Cursus Hebreeuws 2, 8e avond

za 13/01 Sjabbat Wajechie (Gen. 47:28-50:26)

 ma 15/01 Cursus Hebreeuws 1, 10e avond

za 20/01 Sjabbat Sjemot (Ex. 1:1-6:1)

 ma 22/01 Cursus Hebreeuws 1, 11e avond

di 23/01 Vrij Leerhuis Genesis, 8e avond

wo 24/01 * Genootschap Nederland-Israël, Afdeling Zwolle. Jaarvergadering: een klein gedeelte van de avond is bestemd voor wat huishoudelijke zaken. Daarna zal spreken: Mevr. N. Mayer- Hirsch, bekend van het boekje "Een kroon voor Esther". Met behulp van dia's zal zij spreken over "De rol van Esther". Plaats: Synagoge, Samuel Hirschstraat 8 (v.h. Schoutenstraat 14). Tijd: 19.30 uur.

do 25/01 Cursus Hebreeuws 2, 9e avond

za 27/01 sjabbat Wa'era (Ex. 6:2-9:35)

 ma 29/01 Vrij Leerhuis Talmoed, 6e avond

za 03/02 sjabbat Bo (Ex. 10:1-13:16)

 ma 05/02 Cursus Hebreeuws 1, 12e avond

di 06/02 Vrij Leerhuis Genesis, 9e avond

do 08/02 Cursus Hebreeuws 2, 10e avond

* Werkgroep Kerk en Israël Zwolle. De heer E. Whitlau leest met ons uit het boek van de Psalmen. Plaats: De Hoeksteen, Waallaan-hoek-Scheldelaan. Tijd: 19.45 uur.

za 10/02 Toe bisjwat - Nieuwjaar der bomen - sjabbat Besjalach (Ex.13:17-17:16)

 ma 12/02 Vrij Leerhuis Talmoed, 7e avond

za 17/02 sjabbat Jitro (Ex. 18:1-20:23)

 ma 19/02 Cursus Hebreeuws 1, 13e avond

di 20/02 Vrij Leerhuis Genesis, 10e avond

do 22/02 Cursus Hebreeuws 2, 11e avond

za 24/02 sjabbat Misjpatiem (Ex. 21:1-24:18)

 ma 26/02 Vrij Leerhuis Talmoed, 8e avond

za 03/03 sjabbat Teroemah (Ex. 25:1-27:19)

 ma 05/03 Cursus Hebreeuws 1, 14e avond

di 06/03 Vrij Leerhuis Genesis, 11e avond

do 08/03 Cursus Hebreeuws 2, 12e avond

za 10/03 sjabbat Tetsaweh (Ex. 27:20-30:10)

- zo 11/03 Poeriem - Lotenfeest
 ma 12/03 Cursus Hebreeuws 1, 15e avond
 di 13/03 * Genootschap Nederland-Israël, Afdeling Kampen. Dr. A. Wind over de Islam in relatie tot het Jodendom en het Christendom. Plaats: Zaal De Hanzestad, Oudestraat 135, Kampen. Tijd: 20.00 uur.
 * Genootschap Nederland-Israël, Afdeling Ommen. Prof. Dr. P.G.W.J. van Oordt uit Leusen met een lezing over 'Vissen, mensen... Israël'. Tijd en plaats: tel. 05291-1581.
 wo 14/03 * Genootschap Nederland-Israël, Afdeling Zwolle. Programma nog onbekend: tel. 038-535547. Plaats: Synagoge aan de Samuel Hirschstraat 8, Zwolle. Tijd: 19.30 uur.
 za 17/03 sjabbat Kie Tisa (Ex. 30:11-34:25)

 ma 19/03 Cursus Hebreeuws 1, 16e avond
 di 20/03 Vrij Leerhuis Genesis, 12e avond
 do 22/03 Cursus Hebreeuws 2, 13e avond
 * Werkgroep Kerk en Israël Zwolle. De heer N. de Wilde, verbonden aan de Folkertsma-Stichting voor Talmudica, over: 'God dienen', verbindingslijnen tussen de vroegere offerdienst in de tempel en gebed en studie in het hedendaagse Jodendom. Plaats: De Hoeksteen, Waallaan-hoek-Scheldelaan. Tijd: 19.45 uur.
 za 24/03 sjabbat Wajakheel (Ex. 35:1-38:20) - Pekoedee (Ex. 38:21-40:38)

 ma 26/03 Vrij Leerhuis Talmoed, 9e avond
 do 29/03 Cursus Hebreeuws 2, 14e avond
 za 31/03 sjabbat Wajikra (Lev. 1:1-5:26)

 ma 02/04 Cursus Hebreeuws 1, 17e avond
 do 05/04 Cursus Hebreeuws 2, 15e avond
 za 07/04 sjabbat Tsaw (Lev. 6:1-8:36)

 ma 09/04 Seder-avond
 di 10/04 1e dag Pesach
 wo 11/04 2e dag Pesach
 do 12/04 (witte donderdag)
 za 14/04 sjabbat - 5e dag Pesach

 zo 15/04 (1e paasdag)
 ma 16/04 7e dag Pesach - (2e paasdag)
 di 17/04 8e dag Pesach
 do 19/04 Cursus Hebreeuws 2, 16e avond
 za 21/04 sjabbat Sjemienie (Lev. 9:1-11:47)

 zo 22/04 Jom Hasjoah
 ma 23/04 Vrij Leerhuis Talmoed, 10e avond
 di 24/04 * Genootschap Nederland-Israël, Afdeling Kampen. Jaarvergadering. Muziek- en poëzie-programma door E.J. van de Vlekkert en echtgenote. Plaats: Zaal De Hanzestad, Oudestraat 135, Kampen. Tijd: 20.00 uur.
 za 28/04 sjabbat Tazrie'a (Lev. 12:1-13:59) - Metsora (Lev. 14:1-15:33)

MEDEDELING BESTUUR

Tot het bestuur van de Stichting Judaica Zwolle is toegetreden de heer W. Cornelissen te Zwolle. Hij zal zich in de stichting vooral bezighouden met de culturele en historische aspecten van het Jodendom.

NIEUWE VIDEO-CATALOGUS

De Stichting Judaica beheert een uitgebreide kollektie videobanden over Jodendom en Israël. Op meer dan 60 banden is voor zo'n 150 uur video-materiaal verzameld over allerlei gebieden van joodse godsdienst tot Israëlische muziek en van documentaires over de Tweede Wereldoorlog tot speelfilms.

Onlangs is de nieuwe, geheel bijgewerkte catalogus van deze kollektie gereed gekomen. Deze catalogus is in te zien in de Openbare Bibliotheek aan de Diezerstraat te Zwolle, in de Mediatheek van de Chr. Hogeschool Windesheim aan de Campus te Zwolle en tijdens de cursussen in de synagoge.

Banden kunnen onder bepaalde voorwaarden gebruikt worden door ingeschrevenen bij de Stichting Judaica. Cursisten, abonnee's en donateurs zijn ingeschrevenen. Maar men kan zich ook buiten dat inschrijven bij de Stichting tegen een jaarlijks inschrijfgeld van f 2,50. Naast het gebruik van video-banden tegen een vergoeding in de kosten van f 5,- per week kan men dan ook nog van enkele ander diensten gebruik maken, zoals het lenen van boeken, eventuele rondleidingen in de synagoge en toezending van informatie.

De catalogus bestaat uit een onderwerpenregister en een gedeelte met programmabeschrijvingen. Van elk programma wordt aangegeven waarover het gaat, hoe lang het duurt, in welke taal het is, enz. De gebruiksvoorwaarden staan op het titelblad van de catalogus vermeld. Wie meer wil weten of een band wil lenen, kan bellen met 038-536647.

BOEKBESPREKINGEN

Psalmen om mee te beginnen. De gebeden van de messias, P.A.

Elderenbosch, Boekencentrum, 's Gravenhage, 1989, ISBN 90 239 0271 8, 122 pag., f 28,50.

Het boek biedt na een korte inleiding een nieuwe vertaling van een selectie van 89 psalmen elk kort voorzien van kommentaar. De invalshoek van de auteur is daarbij sterk bepaald door zijn (christelijke) theologie. Essentiële noties worden voortdurend gemotiveerd met een beroep op het Nieuwe Testament. Als de psalmist zegt dat 'onze vijanden mogen worden als mest voor het land' (of erger uitdrukkingen), dan zijn dat geen vijanden van vlees en bloed, maar duistere machten en boze krachten, die niet alleen buiten ons zijn, maar ook om ons heen en in onszelf (pag. 7). Het probleem waar Elderenbosch

kennelijk mee worstelt, te weten de soms crue beeldtaal van de psalmen, wordt daarmee echter slechts schijnbaar opgelost. Door een opvatting als deze plaatst de auteur de psalmen namelijk buiten de alledaagse werkelijkheid, waarin de vijand wel degelijk van vlees en bloed is en heel vaak nog een gewoon mens ook. Ook zijn visie op de 'Messias' en zijn uitleg van de psalmteksten getuigen van weinig of geen invloed van het hedendaagse denken over Tenach, zoals het zich bij vele christelijke theologen ontwikkeld heeft ten gevolge van de kennismaking met het Jodendom en de joodse Bijbel-uitleg. Uit de konventionele christelijke theologie is bijvoorbeeld de methode bekend, het z.g. Oude Testament voortdurend te lezen als voorafschaduwung of voorspelling van het leven van Jezus Christus. Vandaag de dag beginnen

steeds meer theologen in te zien, dat men niet alleen Tenach daarmee geen recht doet, maar dat men daarmee ook niet komt tot een juist verstaan van het Nieuwe Testament. Elderenbosch toont zich er echter een meester in in het kommentaar bij de opgenomen psalmen te pas en te onpas de 'Messias' ter sprake te brengen op een wijze, alsof de psalmisten bij elke zin die zij schreven Jezus Christus voor ogen hadden. Men moet zich dit realiseren bij het lezen van de ondertitel van dit boek. Tenslotte is nog opmerkenswaard, dat de auteur zegt tot een nieuwe vertaling van de psalmen te zijn gekomen op grond van wat er de laatste 25 jaar gepubliceerd is op het gebied van de oudhebbreeuwse grammatica en woordbetekenissen. Men zou daarover in het kommentaar nadere informatie verwachten. Maar dat is alles behalve het geval. Het woord 'Tora' blijft zelfs ondanks de laatste 25 jaar oudhebbreeuwse taalkunde gewoon vertaald met 'wet'.

Wie geïnteresseerd is in de joodse uitleg van de psalmen zal in dit boek weinig tot niets van zijn gading aantreffen.

Peter van 't Riet

Joods Nederland. Een cultuur-historische gids, Jan Stoutenbeek en Paul Vigeveno, Querido, Amsterdam, 1989, ISBN 9021483165, 310 pag., f. 59,50.

Na hun Wandelingen door joods Amsterdam hebben Stoutenbeek en Vigeveno de niet onaanzienlijke taak op zich genomen om een cultuurhistorische gids van joods Nederland te schrijven. Een belangrijk onderdeel van die gids wordt uiteraard in beslag genomen door geschiedenis van de joden in Nederland. Een dergelijke poging om een alomvattend overzicht te geven is echter niet alleen bewerkelijk, ze is ook gevaarlijk. Dit blijkt wel uit deze uitgave, die niet altijd van grote nauwkeurigheid getuigt.

De schrijvers beginnen met een korte geschiedenis van de joden in de

Nederlanden en beschrijven vervolgens het joodse leven in Nederlandse dorpen, steden en streken. Waardoor ze zich daarbij hebben laten leiden is niet direct duidelijk, want een opgave van bronnen en literatuur ontbreekt in het boek. Dit is niet alleen een ernstige omissie die controle van het geschrevene onmogelijk maakt. Ook een handreiking voor verder onderzoek wordt de geïnteresseerde lezer zo onthouden. Bovendien lijkt het nu of de auteurs alle aspecten van het joodse leven in een plaats zelf en volledig bijeengebracht hebben. Niets is echter minder waar. Uit het Zwolse voorbeeld wordt dit maar al te duidelijk. Bij de beschrijving van het joodse leven in de Overijsselse hoofdstad hebben zij zich alleen laten leiden door wat er de laatste jaren over gepubliceerd is. Dat betekent dat zij aan een allegaartje van onderwerpen aandacht besteden, zoals de Librije (eertijds synagoge), de huidige synagoge, leven en werken van opperrabbin S.J.S. Hirsch, het Munthuis (de allereerste synagoge in Zwolle) de joodse HBS (tijdens de oorlog) en de begraafplaats. Maar over sommige onderwerpen hebben de auteurs kennelijk niet alle informatie verzameld, waardoor hun verhaal wat gedateerd wordt. Hun beschrijving van het Munthuis is dan ook al enkele jaren geleden achterhaald door nieuw onderzoek. Niet in de Voorstraat (zo menen de auteurs in navolging van de vroegere gemeente-archivaris Thom.J. de Vries), maar in de Bitterstraat stond deze eerste Zwolse synagoge.

Hoewel de geboden informatie dus een willekeurig samenraapsel is, dat niet geheel foutloos en niet te controleren is, biedt deze uitgave wel een belangrijk overzicht van het joodse leven in Nederland. Het wachten is nu op iemand die een samenhangende geschiedenis van de joden in Nederland schrijft. Dat werk dient dan overigens wel voorzien te worden van beter gedrukte illustraties.

Jaap Hagedoorn